

Eetika ja seaduse konfliktist

Indrek Oro – Eesti Arstide Liit

1. oktoobril korraldasid Eesti Arstide Liidu (EAL) eetikakomitee ja Tallinna Arstide Liit rahvusraamatukogus konverentsi „Arst-ametiisik konfliktis arstivandega“, kus käsitleti korruptsioonivastase seaduse (KVS) rakendamisega esilekerkinud probleemide tervishoius. KVS võrdsustab paljudes olukordades arsti ametiisikuga ja seab sellest tulenevalt piiranguid arsti tegevusele. Kuidas sobivad niisugused piirangud kokku arstieetikaga?

Ettekannetes esitati arstkonna, advokaadi (vandeadvokaat Oliver Nääs advokaadibüroost Lextal) ja justiitsministeeriumi ametniku (Mari-Liis Sööt) vaateid teemale. Ümarlaval osalesid veel Jaan Sööt, riigiprokurör Taavi Pern ja Juta Sarevet õiguskantsleri büroost.

EALi eetikakomitee nimel esinedes tõi allakirjutanu esile peamised eetilised kategooriad, mis juhivad arsti tegevust: autonoomia, headtegemine ja mittekahjustamine. Arsti professionaalse autonoomia ja patsiendi autonoomia printsiipe tunnustades seame alati esikohale patsiendi parimad huvid ja arsti otsuste sõltumatuse. Igapäevasest arstitööst saab tuua hulga näiteid, kus arst puutub kokku nn topeltlojaalsuse olukorraga ning peab tegema valikuid patsiendi ja kolmanda isiku huvide vahel. Näiteks võivad need probleemid ette tulla sõjaväe ja vanglaarsti töös, tööandja seatud rahaliste või lepinguliste piirangute korral jm. Eetiline arst peaks sellistes olukordades esikohale seadma siiski patsiendi huvid.

Ühe Tallinna suurhaigla jurist juhtis hilja-aegu tähelepanu asjaolule, et KVS-i kohaselt saab teatud tingimustes arstist ametiisik ühes sellest tulenevate toimingupiirangutega. Arstist saab ametiisik, kui ta valmistab ette hankedokumente, ostab teenuseid, planeerib lähetusi, kasutab asutuse sõidukit ja kütusekaarti, kooskõlastab lepinguid, allkirjastab vastuvõtuakte, sõlmib töövõtulepingut, paneb haige ravijärjekorda, väljastab retsepti, töövõimetuslehte, tõendit jne. Ametiisikuna on arstil keelatud teha

toimingut või otsust enda või temaga seotud isiku suhtes ning ka juhul, kui ta on teadlik korruptsiooniohust. Seotud isikud on ametiisiku pereliikmed, sõbrad ja ka näiteks naabrimees. Kui üldiselt defineeritakse korruptsiooni isikliku ebaseadusliku kasu saamisena avaliku hüve arvel, siis kirjeldatud juhtudel on käsitlus veelgi keerulisem ja segasem. Samal seisukohal oli ka Oliver Nääs, kes nägi KVS-i praeguses sõnastuses mitmeid ohumärke, kui asi peaks jõudma kohtusse. Arutelul osalenud juristid nõustuvad, et seadust saaks muuta selgemaks, kuid ei näinud ka praegu kuigi suurt ohtu oma igapäevatööd tegevale arstile.

Õigusteadlane Vardo Schneider on selgitanud, et Eesti õiguses on norme, mille järgi on võimalik kvalifitseerida arst ametiisikuks, kuid samas ei saa kogu arsti kutsetegevust käsitada avalike ülesannete täitmisena ametiisiku mõistes. Arsti puhul on üldjuhul tegemist eraõigusliku isikuga. Samas on arsti kutsealal tegevusi, mis näivad ametiisikule omased, kuid õigusnormide järgi seda siiski ei ole või on normid niivõrd kitsad või üldised, et ei ole võimalik üheselt väita, et arsti ametiseisund on avalike ülesannete täitmiseks (1).

Seadusest tulenevate toimingupiirangute määratlemisest kõneles eelmisel aastal Riigikogus ka õiguskantsler Ülle Madise. Ta leidis, et pole üheselt selge, kas toimingupiirang kohaldub või mitte. Ei saa eeldada, et iga inimene peab suutma ise tõlgendada, kas tema tegu on keelatud või lubatud. Normist või ühestki normi seletusest ta sellele küsimusele vastust ei leidnud. Kui aga võimalik tagajärg on karistus, siis peab inimesele olema teada, mis on lubatud ja mis on keelatud.

Kokkuvõttes on praegu siiski põhjust muretseda ja põhjendatud oleks ettepanekute tegemine KVS-i selgemaks muutmisel.

Indrek Oro

KIRJANDUS

1. Schneider V. Arsti ametiisikuna käsitlemise võimalused karistusõiguses. *Juridica* 2016;5:330–40.